

de los hombres, conduzca al fin apetecido lo que descamos é intentamos para gloria suya y salvación de todo género humano. Y como auspicio favorable de los beneficios divinos y prenda de nuestra paternal benevolencia, os damos, con el mayor afecto, Venerables Hermanos, Nuestra bendición á vosotros, al clero y á todo el pueblo confiado á la vigilancia de vuestro celo.

Dada en Roma, en San Pedro del Vaticano, día 1.º de Noviembre del año de MDCCCXXXV y VIII de Nuestro Pontificado.

LEON PAPA XIII.

EPISTOLA ENCYCLICA

De christiana civitatum constitutione.

LEO PP. XIII

VENERABILES FRATRES

SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM

UMORTALE Dei miserentis opus, quod est Ecclesia, quamquam per se et natura sua salutem spectat animorum adipiscendamque in caelis felicitatem, tamen in ipso etiam rerum mortalium genere tot ac tantas ultro parit utilitates, ut plures maioresve non possit, si in primis et maxime esset ad tuendam huius vitae, quae in terris agitur, prosperitatem institutum.—Revera quaecumque Ecclesia vestigium posuit, continuo rerum faciem immutavit, popularesque mores sicut virtutibus antea ignotis, ita et nova urbanitate imbuivit: quam quotquot acceperunt populi, mansuetudine, aequitate, rerum gestarum gloria excelluerunt.—Sed vetus tamen illa est atque antiqua vituperatio, quod Ecclesiam aiunt esse cum relictionibus republicae dissidentem, nec quicquam posse ad ea vel commoda vel ornamenta conferre, quae suo iure suaeque sponte omnis bene constituta civitas appetit. Sub ipsis Ecclesiae primordiis non dissimili opinionis iniquitate agitari christianos, et in odium invidiamque vocari solitos hac etiam de causa accepimus, quod hostes imperii dicerentur: quo tempore malorum culpam, quibus esset percussa respublica, vulgo libebat in Christianum conferre nomen, cum revera ultor scelerum Deus poenas a sceleribus iustas exigeret. Eius atrocitas calumniae non sine causa ingenium armavit stilumque acuit Augustini: qui praesertim in *Civitate Dei* virtutem christianae sapientiae, qua parte necessitudinem habet cum re publica, tanto in lumine collocavit, ut non tam pro christianis sui temporis dixisse caussam, quam de criminibus falsis perpetuum triumphum egisse videatur.—Similium tamen querelarum atque insulationum funesta libido non quievit, ac permultas sane placuit civilem vivendi disciplinam aliunde petere, quam ex doctrinis, quas Ecclesia catholica probat. Immo postremo hoc tem-

pore *novum*, ut appellat, *ius*, quod inquit esse velut quoddam adulti iam saeculi incrementum, progrediente libertate partum, valere ac dominari passim coepit. — Sed quantumvis multa multi periclitati sunt, constat, reperit nunquam esse praestantiorum constitutione temporandaeque civitatis rationem, quam quae ab evangelica doctrina sponte efflorescit. — Maximi igitur momenti atque admodum muneris Nostro apostolico consentaneum esse arbitramur, novas de re publica opiniones cum doctrina christiana emergente veritate, confidimus, ita ut videre quisque facile queat summa illa praecepta vendi, quae sequi et quibus parere debeat.

Non est magni negotii statuere, qualem sit speciem formaeque habitura civitas, gubernante christiana philosophia rem publicam. — Insum homini natura est, ut in civili societate vivat: is enim necessarium vitae cultum et paratum, itemque ingenii atque animi perfectionem cum in solitudine adipisci non possit, provisos divinitus est, ut ad coniunctionem congregationemque hominum nasceretur cum domesticam, tum etiam civilem, quae suppeditare *vitae sufficientiam perfectam* sola potest. Quoniam vero non potest societas ulla consistere, nisi si aliquis omnibus praesit, efficiat similique movens singulos ad commune propositum impulsionem, efficitur, civili hominum communitati necessariam esse auctoritatem qua regatur; quae, non secus ac societas, a natura proptereaque a Deo ipso oriatur auctore. — Ex quo illud consequitur, potestatem publicam per se ipsam non esse nisi a Deo. Solus enim Deus est verissimus maximusque rerum dominus, cui subesse et servire omnia, quaecumque sunt, necesse est: ita ut quicumque eius imperandi habent non id aliunde accipiant, nisi ab illo summo omnium principe Deo. *Non est potestas nisi a Deo* (1). — Ius autem imperii per se non est cum ulli rei publicae forma necessario copulatum: aliam sibi vel aliam assumere recte potest, modo utilitatis bonique communis reapse efficientem. Sed in quolibet genere reipublicae omnino principes debent summum mundi gubernatorem Deum iactuori, eumque sibi metipsi in administranda civitate tanquam exemplum legemque proponere. Deus enim, sicut in rebus, quae sunt quaeque cernuntur, causas genuit secundarias, in quibus perspicui aliqua ratione posset naturae actione divina, quaeque ad eum finem, quo haec rerum spectat universitas, conducerent: ita in societate civili voluit esse principatum, quem qui gererent, si imaginem quamdam divinae in genus humanum potestatis divinaeque providentiae referrent. Debet igitur imperium iustum esse, neque herile, sed quasi paternum, quia Dei iustissima in hominibus potestas est et cum paterna bonitate coniuncta: gerendum vero est ad utilitatem civium, quia qui praesunt ceteris, hac una de causa praesunt, ut civitatis utilitatem tueantur. Neque ullo pacto committere debent, unius ut, vel paucorum commodo

(1) Ro. II. XIII, 1.

serviat civilis auctoritas, cum ad commune omnium bonum constituta sit. Quod si, qui praesunt, delabantur in dominatum iniustum, si importunitate superbia peccaverint, si male populo consuluerint, sciant sibi rationem aliquando Deo esse reddendam, idque tanto severius quanto vel sanctiore in munere versati sint, vel gradum dignitatis altiore obtinuerint. *Potentes potenter tormenta patientur* (1). — Ita sane maiestatem imperii reverentia civium honesta et libens comitabitur. Etenim cum semel in animum induxerint, pollore, qui imperant, auctoritate a Deo data, illa quidem officia iusta ac debita esse sentiant, dicto audientes esse principibus, eisdemque obsequium ad fidem praestare cum quadam similitudine pietatis, quae liberorum est erga parentes. *Omnia anima potestatibus subinioribus subdita sit* (1). — Spernere quippe potestatem legitimam, quavis eam in persona esse consiterit, non magis licet, quam divinae voluntati resistere: cui si qui resistant, in interitum ruunt voluntarium. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt* (2). Quapropter obedientiam abicere, et, per vim multitudinis, rem ad seditionem vocare est crimen maiestatis, neque humanae tantum, sed etiam divinae.

Hac ratione constitutam civitatem, perspicuum est, omnino debere plurimis maximisque officiis, quae ipsam iungunt Deo, religione publica satisfacere. — Natura et ratio, quae iubet singulos sanctae religionisque Deum colere, quod in eius potestate sumus, et quod ab eo profecti, ad eundem reverli debemus, eadem lege adstringit civilem communitatem. Homines enim communi societate coniuncti nihilo sunt minus in Dei potestate, quam singuli: neque minorem quam singuli, gratiam Deo societas debet, quo auctore coeclit, cuius nutu conservatur, cuius beneficio innumerablem bonorum quibus affluit, copiam accipit. Quapropter sicut nemini licet sua adversus Deum officia negligere, officiumque est maximum amplecti et animo et moribus religionem, nec quam quisque maverit, sed quam Deus iusserit, quamque certis minimeque dubitandis iudiciis unam ex omnibus veram esse consiterit: eodem modo civitates non possunt, citra scelus, gerere se tanquam si Deus omnino non esset, aut curam religionis velut alienam nihilque profuturam abicere, aut adsciscere de pluribus generibus indifferenter quod libet: omninoque debent eum in colendo numine morem usurpare modumque, quo colit se Deus ipse demonstravit velle. — Sanctum igitur oportet apud principes esse Dei nomen; ponendumque in praecipuis illorum officiis religionem gratia complecti, benevolentiam tueri, auctoritate nutuque legum tegere, nec quippiam instituire aut decernere, quod sit eius incolumitati contrarium. Id et civibus debent, quibus praesunt. Nati enim susceptique omnes homines sumus ad summum quoddam et ultimum bonorum, quo sunt omnia consilia referenda,

(1) Sap. VI, 7. — (2) Rom. XII, 1. — (3) Ibd. XIII, 2.

extra hanc fragilitatem brevitatemque vitae in caelis collocatum. Quoniam autem hinc pendet hominum undique expleta ac perfecta felicitas, idcirco assequi eum, qui commemoratus est, finem tanta interest singularum, ut pluris interesse non possit. Civilem igitur societatem, communi utilitati natam, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipsendoque summo illi atque incommutabili bono quod sponte appetunt, non modo nihil importet unquam incommodi, sed omnes, quascumque possit, opportunitates afferat. Quarum praecipua est, ut detur opera religioni sancte inviolataeque servandae, cuius officia hominem Deo coniungunt.

Vera autem religio quae sit, non difficile videt qui iudicium prudens sincerumque adhibuerit: argumentis enim permultis atque illustribus, veritate nimirum vaticiniorum, prodigiorum frequentia, celerissima fidei vel per medios hostes hac maxima impedimenta propagatione, martyrum testimonio, aliisque similibus liquet, eam esse unice veram, quam Iesus Christus et instituit ipsemet et Ecclesiae susuetudinem propagandamque demandavit.

Nam unigenitus Dei filius societatem in terris constituit, quae Ecclesia dicitur, cui excelsum divinumque munus in omnes saeculorum aetates continuandum transmisit, quod ipse a Patre acceperat. *Sicut misit me Pater, et ego mitto eos* (1). — *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (2). Igitur sicut Iesus Christus in terras venit ut homines vitam habeant et abundantius habeant (3), eodem modo Ecclesia propositum habet, tamquam finem, salutem animorum sempiternam: ob eamque rem talis est natura sua, ut porrigat sese ad totius complexum gentis humanae, nullis nec locorum nec temporum limitibus circumscripta. *Paedicate Evangelium omni creaturae* (4). — Tam ingenti hominum multitudini Deus ipse magistratus assignavit, qui cum potestate praesentent: unumque omnium principem, et maximum certissimumque veritatis magistrum esse voluit, cui claves regni caelorum commisit. *Tibi dabo claves regni caelorum* (5). — *Pasce agnos... pasce oves* (6): — *ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* (7). — Haec societas, quamvis ex hominibus constet, non secus ac civilis communitas, tamen propter finem sibi constitutum, atque instrumenta, quibus ad finem contendit, supernaturalis est et spiritualis: atque idcirco distinguitur ac differt a societate civili: et, quod plurimum interest, societas est genere et iure perfecta, cum adiumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possidet. Sicut finis, quo tendit Ecclesia, longe nobilissimus est, ita eius potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior, aut eidem esse ullo modo obnoxia. — Revera Iesus Christus Apostolis suis libera

(1) Ioan. XX, 21. — (2) Matth. XXVIII, 20. — (3) Ion. X, 10. — (4) Marc. XVI, 15. — (5) Matth. XVI, 19. — (6) Ioan. XXI, 16-17. — (7) Luc. XXII, 32.

mandata dedit in sacra, adiuncta tum ferendum legum veri nominis facultate, tum gemina, quae hinc consequitur, iudicandi perveniendique potestate: *«Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra: seantes ergo docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis* (1).» Et alibi: *Si non audierit, eos die Ecclesiae* (2). Atque iterum: *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam* (3). Rursus: *durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in aedificationem et non in destructionem* (4). Itaque dux hominibus esse ad caelestia, non civitas sed Ecclesia debet: eisdemque hoc est munus assignatum a Deo, ut de iis, quae religionem attingunt, videat ipsa et statuat: ut doceat omnes gentes: ut christiani nominis fines, quoad potest, late proforat; brevi, ut rem christianam libera expediteque iudicio suo administret. — Hanc vero auctoritatem in se ipsa absolutam planeque sui iuris, quae ab assentatrice principum philosophis iamdiu oppugnatur, Ecclesia sibi asserere itemque publice exorcere numquam desit, primis omnium pro ea propugnantibus Apostolis, qui cum disseminare Evangelium a principibus Synagogae prohiberentur, constanter respondebant, *obedire oportet Deo magis, quam hominibus* (5). Eandem sancti Ecclesiae Patres rationum momentis tueri pro opportunitate studuerunt: romanique Pontifices invicta animi constantia adversus oppugnatores vindicare numquam praetermiserunt. — Quin etiam et opinione et re eandem probarunt ipsi viri principes rerumque publicarum gubernatores, ut qui paciscendo, transigendis negotiis, mittendis vicissimque accipiendis legatis, atque aliorum mutatione officiorum, agere cum Ecclesia tamquam cum suprema potestate legitima consueverunt. — Neque profecto sine singulari providentis Dei consilio factum esse censendum est, ut haec ipsa potestas principatu civili, velut optima liberalis suae tutela, munitur.

Itaque Deus humani generis procuracionem inter duas potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem, alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. Utraque est in suo genere maxima: habet utraque certos, quibus continetur, terminos, eosque sua cuiusque natura causasse proxime definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cuiusque actio iure proprio versetur. Sed quia utriusque imperium est in eodem, cum usu venire possit, ut res una atque eadem quamquam aliter atque aliter, sed tamen eadem res ad utriusque ius iudiciumque pertineat, debet providentissimus Deus, a quo sunt ambae constitutae, utriusque itinera recte atque ordine composuisse. *Quae autem sunt a Deo ordinatae sunt* (6). Quod ni ita esset, fenestarum saepe contentionum concertationumque causae nascerentur; nec raro sollicitus animi, velut in via ancipiti, haerere homo deberet, anxius quid facto opus esset, contraria iuventibus binis potestatibus, quarum recusare imperium, salvo

(1) Matth. XXVIII, 18-19-20. — (2) Matth. XXIII, 17. — (3) II Cor. X, 6. — (4) Ibid. XIII, 10. — (5) Act. v, 29. — (6) Rom. XIII, 1.

officio, non potest. Atqui maxime istud repugnat de sapientia cogitare et bonitate Dei, qui vel in rebus physicis, quatenus sunt longe inferioris ordinis, tamen naturales vires causasque invicem conciliavit moderata ratione et quodam velut concentu mirabili, ita ut nulla earum impediatur ceteras, cunctasque simul illuc, quo mundus spectat, convenienter aptissimeque conspirent.—Itaque inter utramque potestatem quaedam intercedat necesse est ordinata colligatio: quae quidem coniunctioni non immerito comparatur, per quam anima et corpus in homine copulantur, Quis autem et quanta ea sit, aliter iudicari non potest, nisi respiciendo, uti diximus ad utriusque naturam, habendaque ratione excellentiae et nobilitatis causarum; cum alteri proxime maximeque propositum sit rerum mortalium curare commoda, alteri caelestia ac sempiterna bene comparere.—Quidquid igitur est in rebus humanis quoque modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae: cetera vero, quae civile et politicum genus complectitur, rectum est civili auctoritati esse subiecta, cum Iesus Christus iusserit, quae Caesaris sint, reddi Caesari, quae Dei, Deo.—Incidunt autem quandoque tempora, cum alius quoque concordiae modus ad tranquillam libertatem valet, nimirum si qui principes rerum publicarum et Pontifex romanus de re aliqua separata in idem placitum consenserint. Quibus Ecclesia temporibus maternae pietatis eximia documenta praebet, cum facilitatis indulgentiaeque tantum adhibere solet, quantum maxime potest.

Eiusmodi est, quam summam attingimus, civilis hominum societatis christiana temperatio, et haec non temere neque ad libidinem facta, sed ex maximis ducta verissimisque principiis, quae ipsa naturali ratione confirmantur.

Talis autem conformatio reipublicae nihil habet, quod possit aut minus videri dignum amplitudine principum, aut parum decorum: tantumque adest, ut iura maiestatis imminuat, ut potius stabiliora atque augustiora faciat. Immo, si altius consideretur, habet illa conformatio perfectionem quamdam magnam, quae ceteri rerum publicarum modi: ex eoque fructus essent sane excellentes et varii consecuturi, si modo suum partes singulae gradum tenerent, atque illud integre efficerent, cui unaquaeque praeposita est, officium et munus.—Revera in ea, quam ante diximus, constitutione reipublicae, sunt quidem divina atque humana convenienti ordine partitis: in oculum civium iura, eademque divinarum, naturalium, humanarumque legum patrocinio defensa: officiorum singulorum cum sapienter constituta descriptio, tum opportuno sancta custodia. Singuli homines in hoc ad sempiternam illam civitatem dubio laboriosoque curriculo sibi sciunt praesto esse, quos tuto sequantur ad ingrediendum duces, ad perveniendum adiutores; pariterque intelligunt, sibi alios esse ad securitatem, ad fortunas, ad commoda cetera quibus communis haec vita constat, vel parienda vel conservanda

datos.—Societas domestica eam, quam par est, firmitudinem adipiscitur ex unius atque individui sanctitate coniugii: iura officiaque inter coniuges sapientia iustitia et aequitate reguntur; debitum conservatur mulieri doces: auctoritas viri ad exemplum est auctoritatis Dei conformata: temperata patria potestas convenienter dignitati uxoris prolisque: denique liberorum tuitioni, commodis, institutioni optime consulitur.—In genere rerum politico et civili, leges spectant commune bonum, neque voluntate iudicioque fallaci multitudinis, sed veritate iustitiaque diriguntur: auctoritas principum sanctitudinem quamdam induit humana maiorem, contineturque ne declinet a iustitia, neu modum in imperando transibat: obedientia civium habet honestatem dignitatemque comitem, quia non est hominis ad hominem servitus, sed obtemperatio voluntati Dei, regnum per homines exercentis. Quo cognito ac persuaso, omnino ad iustitiam pertinere illa intelliguntur, vereri misist: tem principum, subesse constanter et fideliter potestati publicae, nihil seditiose facere, sanctam servare disciplinam civitatis.—Similiter ponitur in officiis caritas mutua, benignitas, liberalitas: non distrahitur in contrarias partes, pugnantibus inter se praeeptis, civis idem et christianus: denique amplissima bona, quibus mortalem quoque hominum vitam christiana religio sua sponte explet, communitati societateque civili omnia quaeruntur: ita ut illud appareat verissime dictum, «pendet a religione, quae Deus colitur, rei publicae status; multaque inter hunc et illam cognatio et familiaritas intercedit (1)».—Eorum vim bonorum mirabiliter, uti solet, persecutus est Augustinus pluribus locis, maxime vero ubi Ecclesiam catholicam appellat iis verbis: «Tu pueriliter pueros, fortiter iuvenes, quiete senes, prout cuiusque non corporis tantum, sed et animi aetas est, exeres ac doces. Tu feminas viris suis non ad expellendam libidinem, sed ad propagandam proem, et ad rei familiaris societatem, casta et fidei obedientia subicis. Tu viros coniugibus, non ad illudendum imbecilliores aetate, sed sinceri amoris legibus praeficis. Tu parentibus filios libera quamdam servitute subiungis, parentes filiis pia dominatione praeparas... Tu cives civibus, uti gentes gentibus, et prorsus homines primorum parentum recordatione non societate tantum, sed quamdam etiam fraternitatem coniungis. Doces reges prospicere populis, mones, populos se subdere regibus. Quibus honor debeat, quibus affectus, quibus reverentia, quibus timor, quibus consolatio, quibus admonitio, quibus cohortatio, quibus disciplina, quibus obiurgatio, quibus supplicium, sedulo doces; ostendens quemadmodum et non omnibus omnia, et omnibus caritas et nulli debeat iniuria (2)». Itemque alio loco male sapienter reprehendens politicos philosophos: «Qui doctrinam Christi adversam dicunt esse reipublicae, dent exercitum talem, quales doctrinam Christi esse milites iussit, dent tales provinciales, tales

(1) Saer. Imp. ad Cyrillum Alexand. et Episcopos metrop.—Cfr. Labbeum Collect. Conc. T. III.—(2) De moribus Eccl. cath., cap. XXX. n. 64.

»maritos, tales coniuges, tales parentes, tales filios, tales dominos,
 »tales servos, tales reges, tales iudices, tales denique debitorum ipsius
 »fisci redditores et exactores, quales esse precipit doctrina
 »christiana, et audeant eam dicere adversam esse reipublicae, immo
 »vero non dubitent eam confiteri magnam, si obtemperetur, salutem
 »esse reipublicae (1).

Fuit aliquando tempus, cum evangelica philosophia gubernaret civitates: quo tempore christianae sapientiae vis illa et divina virtus in leges, instituta, mores populorum, in omnes reipublicae ordines rationesque penetraverat: cum religio per Iesum Christum instituta in eo, quo sequum erat, dignitatis gradu firmiter collocata, gratia principum legitimaque magistratum tutela ubique floreret: cum sacerdotum atque imperium concordia et amica officiorum vicissitudo auspicio coniungeret. Eoque modo composita civitas fructus tulit omni opinione maiores, quorum viget memoria et vigebit innumerebilibus rerum gestarum consignata monumentis, quae nulla adversariorum arte corrumpi aut obscurari possunt.—Quod Europa christiana barbarae gentes edomuit, easque a feritate ad mansuetudinem, a superstitione ad veritatem reduxit: quod Moemethanorum incursiones victrix propulsavit: quod civilis cultus principatum retinuit, et ad omne decus humanitatis duces et magistratque praebere ceteris consuevit. quod germanam libertatem eamque multiplicem gratificata populis est: quod complura ad miseriarum solatium sapientissime instituit, sine controversia magnam debet gratiam religioni, quam ad tantas res suscipiendas habuit auspicio, ad perficiendas adiutricem.—Mansissent profecto eadem bona, si utriusque potestatis concordia mansisset: maioresque expectari iure poterant, si auctoritati, si magisterio, si consilii Ecclesiae maiore esset cum fide perseverantiaque obtemperatum. Illud enim perpetuae legis instar habendum est, quod Ivo Carnulensis ad Paschalem II Pontificem maximum perscripsit, «cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat Ecclesia. Cum vero inter se discordant, non tantum parvae res non crescunt, sed etiam magnoe res miserabiliter dilabuntur (2).

Sed perniciosa illa est deploranda rerum novarum studia, quae saeculo XVI excitata sunt, cum primum religionem christianam misericent, mox naturali quodam itinere ad philosophiam, a philosophia ad omnes civiles communitatis ordines pervenerunt. Ex hoc velut fonte repetenda illa recentiora effrenatae libertatis capita, nimirum in maximis perturbationibus superiore saeculo excogitata in medioque proposita, perinde ac principia et fundamenta *noxi iuris*, quod et fuit antea ignotum, et a iure non solum christiano, sed etiam naturali plus una ex parte discrepat.—Eorum principiorum illud est maximum, omnes homines, quemadmodum genere naturaque similes intelliguntur, ita reapse esse in actione vitae inter se pares: unum-

(1) Epist. CXXXVIII (al. 5) ad Marcellinum, cap. II, n. 15.—(2) Ep. CXXXVIII.

quemque ita esse sui iuris, ut nullo modo sit alterius auctoritati obnoxius: cogitare de re qualibet quae velit, agere quod libeat, libere posse: imperandi aliis eius esse in nomine. His informata disciplinam societate, principatus non est nisi populi voluntas, qui, ut in suis ipsis unice est potestate, ita sibi metipso solus imperat: deligit autem quibus se committat, ita tamen ut imperii non tam ius, quam munus in eos transferat, idque suo nomine exercendum. In silentio sacel dominatio divina, non secus ac vel Deus aut nullus esset, aut humani generis societatem nihil curaret; vel homines sive singuli sive sociati nihil Deo deberent, vel principatus cogitari posset ullus, cuius non in Deo ipso causa et vis et auctoritas tota resideret. Quo modo, ut perspicitur, est respublica nihil aliud nisi magistra et gubernatrix sui multitudo: cumque populus omnium iurium omnisque potestatis fontem in se ipse continere dicatur, consequens erit, ut nulla ratione officii obligatam Deo se civitas putet, ut religionem publice profiteatur nullam; nec debeat ex pluribus quae vera sola sit quaerere, nec unam quandam ceteris antepone, nec uni maxime favere, sed singulis generibus aequalitatem iuris tribuere ad eum finem, dum disciplina reipublicae ne quid ab illis detrimenti capiat. Consensuum erit, iudicio singulorum permittere omnem de religione questionem; licere cuique aut sequi quam ipse malit, aut omnino nullam, si nullam probet. Hinc profecto illa nascuntur; exlex uniuscuiusque conscientiae iudicium; liberrimae de Deo colendo, de non colendo sententiae; infinita tum cogitandi, tum cogitata publicandi licentia.

His autem positis, quae maxime probantur hoc tempore, fundamentis reipublicae, facile apparet, quem in locum quamque iniquum compellatur Ecclesia.—Nam ubi cum eiusmodi doctrinis actio rerum consentiat, nomini catholico par cum societatibus ab eo alienis vel etiam inferior locus in civitate tribuitur: legum ecclesiarum licentiarum nulla habetur ratio Ecclesiae, quae in suo mandatoque Iesu Christi docere omnes gentes debet, publicam populi institutionem iubetur nihil attingere.—De ipsis rebus, quae sunt mixti iuris, per se statuunt gubernatores rei civilis arbitratu suo, in eoque genere sanctissimas Ecclesiae leges superbe contemunt. Quare ad iurisdictionem suam trahunt matrimonium christianorum, decernendo etiam de maritali vinculo, de unitate, de stabilitate coniugii: movent possessiones clericorum, quod res suas Ecclesiam tenere posse negant. Ad summam, sic agunt cum Ecclesia, ut societatis perfectae genere et iuribus opinione detractis, plane similem habeant ceterarum communitatum, quae respublica continet: ob eamque rem si quid illa iuris si quid possidet facultatis ad agendum legitime possidere dicitur concessum, Ecclesia ius ipsis civilibus legibus probantibus tenent, publiceque inter utramque potestatem pacto aliqua facta sit, principio clamant, dissociari Ecclesiae rationes a reipublicae rationibus oportere; idque eo consilio ut facere contra interpositam fidem impune liceat, omniumque rerum habere, remotis

impedimentis, arbitrium.—Id vero cum patienter ferre Ecclesia non possit, neque enim potest officia deserere sanctissima et maxima, omninoque postulat, ut obligata sibi fidas integre religiosaque solvantur, saepe sacram in tota ac civilem potestatem dimicationes nascuntur quarum ille ferme est exitus, alteram, ut quae minus est opibus humanis valida, alteri ut validiori succumere.

Ita Ecclesiam, in hoc rerum publicarum statu, qui nunc a plerisque adamatur, mos et voluntas est, aut prorsus de medio pellere, aut vincula adstrictaque imperio tenere. Quae publice aguntur, eo consilio magnam partem aguntur, Leges, administratio civitatum, expers religionis adolescentium institutio, spoliatio excidiumque ordinum religiosorum, eversio principatus civilis Pontificum romanorum, huc spectant omnia, incidere nervos institutorum christianorum, Ecclesiaeque catholicae et libertatem in angustum deducere, et iura cetera comminuere.

Eiusmodi de regenda civitate sententias ipsa naturalis ratio convincit, a veritate dissidere plurimum.—Quidquid enim potestatis usquam est, a Deo tamquam maximo augustissimoque fonte proficisci, ipsa natura dicitur, si praeclare ad suppeditandum valet blandimenta et flammam multarum cupiditatum, nulla quidem nititur ratione probabilis, neque satis habere virum potest ad securitatem publicam quietamque ordinis constantiam. Revera his doctrinis res inclinare usque eo, ut haec a pluribus tamquam lex in civili prudentia sanciantur, seditiones posse iure confitari. Valet enim opinio, nihilo principis pluris esse, quam delectos quod necesse est, ut omnia sint pariter cum populi arbitrio mutabilia, et timor aliquis turbarum semper impendat.

De religione autem putare, nihil in ter formas dispares et contrarias interesse, hunc plane habet exitum, nolle ullam probare iudicio, nolle usu. Atqui istud ab atheismo, si nomine aliquid differt. Quibus enim Deum esse persuasum est si, modo constare sibi nec esse perabsurdi velint, necessario intelligunt, usitatas in cultu divino rationes, quarum tanta est, differentia maximisque etiam de rebus dissimilitudo et pugna, aequae probabiles, neque bonas, aequae Deo acceptas esse omnes non posse.

Si illa quidlibet sentiendi litterarumque formis quidlibet exprimenti facultas omni moderatione posthabita non quoddam est propria vi sua bonum, quo societas humana iura laetatur: sed malorum malorum fons et origo.—Libertas ut quae virtus est hominem perficiens, debet in eo quod verum sit, quodque bonum, versari: boni autem verique ratio mutari ad hominis arbitrium non potest, sed manet semper eadem, neque minus est, quam ipsa rerum natura, incommutabilis. Si mens adsentiat opinionibus falsis, si malum voluntas adsumat et ad id se applicet, perfectionem sui neutra consequitur, sed excidit dignitate naturali et in corruptelam ambae delabuntur. Quaecumque sunt igitur virtuti veritalique contraria, ea in luce atque in oculis hominum ponere non est aequum: gratia tu-

telaue legum defendere, multo minus. Sola bene acta vita via est in caelum, quo tendimus universi: ob eamque rem aberrat civitas a regula et praescriptione naturae, si licentiam opinionum praveque factorum in tantum lascivire sinat, ut impune liceat mentes a veritate, animos a virtute deducere.—Ecclesiam vero, quam Deus ipse constituit, ab actione vitae excludere, a legibus, ab institutione adolescentium, a societate domestica, magnus et perniciosus est error. Bene morata civitas esse, sublata religione, non potest: iamque plus fortasse, quam oporteret, est cognitum, qua is in se sit et quorsum peregrinet illa de vita et moribus philosophia, quam *civilem* nominant. Vera est magistra virtutis et custos morum Ecclesia Christi: ea est, quae incolamini tuetur principia, unde officia ducuntur, propositisque caussis ad honeste vivendum efficacissimis, iubet non solum fugere prava facta, sed regere motus animi rationi contrarios etiam sine officiorum munere potestati civili velle esse subiectam, magna quidem iniuria, magna temeritas est. Hoc facto perturbatur ordo, quae quae naturalia sunt praeposuntur iis, quae sunt supra naturam: tollitur aut certe magno opere minuitur frequentia honorum, quibus, si nulla re impediretur, communem vitam Ecclesia complecter: praetereaque via ad inimicitias munitur et certaminis, quae quantum utrique reipublicae perniciem afferant, nimis saepe eventus demonstravit.

Huiusmodi doctrinas, quae nec humanae rationi probantur, et plurimum habent in civilem disciplinam momenti, romani Pontifice, decessores Nostri, cum probe intelligerent quid a se postularet apostolicum munus, impune abire nequequam passi sunt. Sic Gregorius XVI per Encyclicas litteras hoc initio *Mirari eos* die XV Augusti anno MDCCCXXXII, magna sententiarum gravitate ea percutit: quae iam praedicabantur, in cultu divino nullum adhibere delectum oportere: integrum singulis esse, quod malint, de religione iudicare solum cuique suam esse conscientiam iudicem, praeterea edere quae quisque senserit, itaque res moliri novas in civitate licere. De rationibus rei sacrae neque civilis distrahendis sic idem Pontifex, «Neque laetiora et religioni et principii tui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari, mutuaque imperii cum sacerdotio concordiam abrupti disceperint. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam: quae semper rei et sacrae et civili fausta exiit et salutaris.—Non absimili modo Pius IX, ut esse opportunis dedit, ex opinionibus falsis, qua maxime valere coepissent, plures notavit, easdemque posita in unum cogi iussit, ut scilicet in tanta errorum colluvione haberent catholici homines, quod sine offensione sequerentur (1).

(1) Karum nonnullas indicare sufficit.
Prop. XXI.—Ecclesia non est vera praescriptio societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus ab a divino suo Fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat.

Ex his autem Pontificum praecriptis illa omnino intelligi necesse est, ortum publicae potestatis a Deo ipso, non a multitudine repeti oportere: seditionum licentiam cum ratione pugnare: officia religionis nullo loco numerare, vel uno modo esse in disparibus generibus affectos, nefas esse privatis hominibus nefas civitatibus: immoderatam sentiendi sensusque palam lactandi potestatem non esse in civium iuribus neque in rebus gratia patrociniorum dignis ulla ratione ponendam.—Similiter intelligi debet, Ecclesiam societatem esse, non minus quam ipsam civitatem, genere et iure perfectam; neque debere qui summam imperii teneant committere ut sibi servire aut subesse Ecclesiam cogant, aut minus esse sinant ad suas res agendas liberam aut quicquam de ceteris iuribus detrahant, quae in ipsam a Iesu Christo collatae sunt.—In negotiis autem mixti iuris, maxime esse secundam naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem: sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt.

Haec quidem sunt, quae de constituendis temperandisque civitatibus ab Ecclesia catholica praecipuntur.—Quibus tamen dictis decretisque si recta diiudicari velit, nulla pars reprehenditur ex variis republicae formis, ut quae nihil habent, quod doctrinae catholicae repugnet, eademque possunt, si sapienter adhibeantur et iuste, in optimo statu tueri civitatem.—Immo neque illud per se reprehenditur, participem plus minus esse populum rei publicae: quod ipsum certis in temporibus certisque legibus potest non solum ad utilitatem sed etiam ad officium pertinere civium.—Insuper neque causa iusta nascitur, ut Ecclesiam quisquam criminetur, aut esse in lenitate facilitateque plus aequo restrictam, aut eam, quae germana et legitima sit, libertati inimicam.—Revera si divinae cultus varia genera eodem iure esse quo veram religionem, Ecclesia iudicat non licere, non ideo tamen eos damnat rerum publicarum moderatores, qui magis alicuius aut adspiciendi boni, aut prohiberi causae mali, moribus atque usu patienter ferunt, ut ea habeant singula in civitate locum.—Atque illud quoque magnopere cavere Ecclesia solet ut ad amplectendam fidem catholicam nemo invitus cogatur, quia quod sapienter Augustinus monet, *credere non potest homo nisi volens* (1).

Simili ratione nec potest Ecclesia libertatem probare eam, quae fastidium gignat sanctissimarum Dei legum, debitamque potestati legitima obedienciam exuat. Est enim licentia verius, quam libertas;

Prop. XXXIX.—Republicae status, utpote omnium iurum origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.

Prop. LV.—Ecclesia a Statu, Statusque ab Ecclesia se iungendus est.

Prop. LXXIX.—... falsum est, civilem cultusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quavisque opinionibus cogitationesque palam publiceque manifestandi, conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos, ac indifferentissimi pestem propagandam.

(1) Tract. XXVI in Ioan. n. 2.

rectissimeque ab Augustino *libertas perditionis* (1), a Petro Apostolo *celamen malitiae* (2) appellatur: immo, cum sit praeter rationem, vera servitus est: qui, eum *facit peccatum, servus est peccati* (3). Contra illa germana est atque expetenda libertas, quae si privatim spectetur, erroribus et cupiditatibus, teterrimis dominis, hominem servire non sinit: si publice, civibus sapienter praesert, facultatem augendorum large ministrat: remque publicam ab alieno arbitrio defendit.—Atqui honestam hanc et homine dignam libertatem, Ecclesia probat omnium maxime, eamque ut tueretur in populis firmam atque integram, eniti et contendere nunquam destitit.—Revera quae res in civitate plurimum ad communem salutem possunt: quae sunt contra licentiam principum populo male consulentium utiliter institutae: quam summam rempublicam vetant in municipalem, vel domesticam rem importunius invadere: quae valent ad decus, ad personam hominis, ad aequabilitatem iuris in singulis civibus conservandam, earum rerum omnium Ecclesiam catholicam vel inventricem, vel auspiciam, vel custodem semper fuisse, superiorum aetatum monumenta testantur. Sibi igitur perpetuo consentiens, si ex altera parte libertatem respuit immodicam, quae et privatis et populis in licentiam vel in servitutem cedit, ex altera volens et libens amplectitur res meliores, quas dies afferat, si vere prosperitatem contineant huius vitae, quae quoddam est velut stadium ad alteram eamque perpetuo mansuram.—Ergo quod inquit, Ecclesiam recentiori civitatum invadere disciplinae, et quaecumque horum temporum ingenium peperit, omnia promiscue repudiare, inanis est et icivina calumnia. Insaniam quidem repudiat opinionum: improbat nefariae seditionum studia illumque nominatum habitum animum, in quo initia perspicuntur voluntarii discessus a Deo: sed quia omne, quod verum est, a Deo proficisci necesse est, quidquid, indagando, veri attingatur, agnoscit Ecclesia velut quoddam divinae mentis vestigium. Cumque nihil sit in rerum natura veri, quod doctrinis divinitus traditis fidem abroget, multa quae adrogent, omnisque possit inventio veri ad Deum ipsum vel cognoscendum vel laudandum impellere, idcirco quidquid accedat ad scientiarum fines preferendos, gaudente et libente Ecclesia semper accolet: eademque studiosae, ut solet, sicut alias disciplinae, ita illas etiam fovet ac provehet, quae positae sunt in explicatione naturae. Quibus in studiis, non adversatur Ecclesia si quid mens repererit novi: non repugnat quia plura quaerantur ad decus commoditatemque vitae: immo inertiae desidiaque inimica, magnopere vult ut hominum ingenia uberes ferant exercitatione et cultura fructus: incitiamenta praebet ad omne genus artium atque operum: omniaque harum rerum studia ad honestatem salutemque virtute sua dirigens, impedire nititur, quominus a Deo homisque caelestibus sua hominem intelligentia atque industria deflectat.

(1) Epist. CV, ad Donatistas, cap. II, n. 9.—(2) I, Petr. I, 16.—(3) Ioan. VIII, 34.

Sed hæc, tametsi plena rationis et consilii, minus probantur hoc tempore, cum civitates non modo recusant sese ad christianæ sapientiae referre formam, sed etiam videntur quotidie longius ab ea velle discedere. — Nihilominus quia in lucem prolata veritas solet sua sponte late fluere, hominumque mentes sensim pervadere, idcirco Nos conscientia maximi sanctissimique officii, hoc est Apostolica, qua fungimur ad gentes universas, legatione permoti, ea quæ vera sunt, libere, et debemus, eloquimur: non quod non perspectam habeamus rationem temporum, aut repudianda setatis nostræ honesta atque utilia incrementa putemus, sed quod rerum publicarum tutiora ab offensionibus itineræ ac firmiora fundamenta vellemus: idque incolami populorum germana libertate; in hominibus enim mater et custos optima libertatis veritas est: *veritas liberabit vos* (1).

Itaque in tam difficili rerum cursu, catholici homines, si Nos, ut oportet, audierint, fac le videbunt quæ sua cuiusque sint tam in *opinionibus*, quam in *factis* officia. Et in opinando quidem quæcumque Pontifices romani traderint vel traditari sunt, singula necesse est et tenere iudicio stabili comprehensa, et palam, quoties res postulaverit, profiteri. Ac nominatim de illis, quas *libertates* vocant novissimo tempore requisitis, oportet Apostolicæ Sedis stare iudicio, et quod ipsa senserit, idem sentire singulos. Cavendum, ne quem fallat honesta illarum species: cogitandaque quibus ortæ initis, et quibus passim sustententur atque alantur studiis. Satis iam est exponendo cognitum, quarum illarum effectrices sint in civitate: eos quippe passim genere fructus, quorum probos viros et sapientes iure possideat. — Si talis alicubi aut reapse sit, aut fingatur cogitatione civitas, quæ christianum nomen insectetur proterve et tyrannice, cum eaque conferatur genus rei publicæ recens, de quo loquimur, poterit hoc videri tolerabilis. Principia tamen, quibus nititur, sunt protecto eiusmodi, sicut ante diximus, ut per se ipsa probari nemini debeant.

Potest tamen aut in privatis domesticisque rebus, aut in publicis actio versari. — Privatum quidem primum officium est, præceptis evangelicis diligentissime conformare vitam et mores, nec recusare si quid christiana virtus exigit ad patie dum tolerandumque paulo difficilium. Debent præterea singuli Ecclesiam sic diligere, ut communem matrem: eiusque et servare obedienter leges, et honori serviro, et iura salva velle: conarique, ut ab his, in quos quisque aliquid auctoritate potest, pari pietati colatur atque ametur. — Illud etiam publicæ salutis interest, ad rerum urbanarum administrationem conferre sapienter operam: in eaque studere maxime et efficere, ut adolescentibus ad religionem, ad probos mores informandis ea rationet qua æquum est christianis, publice consultum sit; quibus ex rebus magnopere pendet singularum salus civitatum. — Item catholicorum

(1) 1. Jan. VII, 32.

hominum operam ex hoc tanquam angustiore campo longius excurrere, ipsæque sur mam rempublicam complecti, generatim utile est atque honestum, *Generatim* eo dicimus, quia hæc præcepta Nostræ gentes universas attingunt. Ceterum potest alicubi accidere, ut maximis iustissimisque de causis, rempublicam capessere, in muneribusque politicis versari, nequaquam expedit. Sed generatim, ut diximus, nullam velle rerum publicarum partem attingere tam esset in vitio, quam nihil ad communem utilitatem efferre studii, nihil operæ: eo vel magis quod catholici homines ipsius, quam profiterentur, admonitione doctrinæ, ad rem integre et ex fide gerendam impellantur. Contra, ipsis otiosis, facile habenas accepturi sunt in muneribus opinionibus spem salutis hæud sane magnam afferant. Idque esset etiam cum pernicie coniunctum christiani nominis: propterea quod plurimum possent qui male essent in Ecclesiam animati; minimum, qui bene. Quamobrem perspicuum est, ad rempublicam adeundi causam esse iustam catholicis: non enim adeunt, neque adire debent ob eam causam, ut probent quod est hoc tempore in rerum publicarum rationibus non honestum; sed ut has ipsas rationes, quoad fieri potest, in bonum publicum transferant sincerorum atque verum, destinatum animo habentes, sapientiam virtutemque catholicæ religionis, tanquam saluberrimum succum ac sanguinem, in omnes reipublicæ venas inducere. — Hæud aliter actum in primis Ecclesiæ actibus. Mores enim et studia ethnicorum quam longissime a studiis abhorrebant moribusque evangelicis: christianos tamen cernere erat in media superstitione incorruptis semperque sui similes animos, quæcumque daretur aditus, inferre scæ. Fideles in exemplum principibus obediensque, quoad fas esset, imperio legum, fundebant mirificum splendorem sanctitatis usquequaque; prodesse studebant fratribus, vocare ceteros ad sapientiam Christi, cedere, tamen loco atque emori fortiter parati, si honores, si magistratus, si imperia retinere, incolam virtute, nequivissent. Quæ ratione celeriter instituta christiana non modo in privatas domos, sed in castra, in curiam, in ipsam regionem invexere. «Hesterni sumus, et vestra omnia imp evimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium senatum, forum (1): ita ut fides christiana eum evangelium publice profiteri lege licuit, non in cunis vagiens, sed adulta et iam satis firma in magna civitatum parte apparuerit.

Imvero his temporibus consentaneum est, hæc maiorum exempla renovari. — Catholicis quidem, quotquot digni sunt eo nomine, primum omnium necesse est amantissimos Ecclesiæ filios et esse et videre velle: quæ res nequeant cum hac laude consistere, eas sine cunctatione respicere: institutis populorum, quantum honeste fieri potest, ad veritatis iustitiæque patrocinium uti: elaborare, ut constitutum naturæ Deique lege modum libertas egendi ne transiliat: dare operam ut ad eam, quam diximus, christianam similitudinem et for-

(1) Tertull. Apol. n. 37.

nam omnis respublica traducatur. — Harum rerum adipiscendarum ratio constitui uno certoque modo haud commode potest, cum debeat singulis locis temporibusque, quae sunt multum inter se disparia, convenire. Nihilominus conservanda in primis est voluntatum concordia, quaerendaque agendorum similitudo. Atque Sedis Apostolicae legem vitae singuli putent, atque Episcopis obtemperent, quos *Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei* (1). — Defensio quidem catholici nominis necessario postulat ut in profitendis doctrinis, quae ab Ecclesia traduntur, una sit omnium sententia, et summa constantia, et hac ex parte cavendum ne quis opinionibus falsis aut illo modo conniveat, aut mollius resistat, quam veritas patiatur. De iis quae sunt opinabilia, licebit cum moderatione studioque indagandae veritatis disputare, procul tamen suspicionibus iniuriosis, criminatibusque mutuis. — Quam ad rem, ne minorum conjunctio criminandi temeritate dirimatur, si intelligant universi: integritatem professionis catholicae consistere nequaquam posse cum opinionibus ad *naturalismum* vel *rationalismum* accedentibus, quarum summa est tollere funditus instituta christiana, hominiaeque stabilire in societate principatum, posthabito Deo. — Pariter non licere aliam officii formam privatim sequi, aliam publicam, ita scilicet ut Ecclesiae auctoritas in vita privata observetur, in publica respiciatur. Hoc enim esset honesti et turpia coniungere, hominemque secum facere digladiantem, cum contra debeat sibi semper constare, neque ulla in re ullove in genere vitae a virtute christiana deficere. — Verum si quaeratur de rationibus mere politicis, de optimo genere reipublicae, de ordinandis alia vel alia ratione civitatibus, utique de his rebus potest honesta esse dissensio. Quorum igitur cognita ceteroqui pietas est, animusque decreta Sedis Apostolicae obedienter accipere paratus, iis vitio verti dissentaneam de rebus, quas diximus, sententiam, iustitia non patitur: nulloque est maior iniuria, si in crimen violatae suspectae fidei catholicae, quod non semel factum dolemus, adducantur. — Omninoque istud praecceptum teneant qui cogitationes suas solent mandare litteris, maximeque ephemeridum auctores. In hac quidem de rebus maximis contentione nihil est intestinis concertationibus, vel pertium studiis relinquendum loci, sed conspirantibus animis studiisque id debent universi contendere quod est commune omnium propositum religionem remque publicam conservare. Si quid igitur dissidiorum antea fuit, oportet voluntaria quadam oblivione contemere: si quid temere, si quid iniuria actum, ad quoscumque demum ea culpa et praecipuo quodam omnium in Apostolicam Sedem obsequio redimendum. — Hac via duas res praeclarissimas catholici consecuturi sunt, alteram, ut adiutores sese impertiant Ecclesiae in conservanda propagandaque sapientia christiana: alteram ut beneficio maximo efficiant societatem civilem, cuius, malarum doctrinarum cupiditatumque caussa, magnopere periclitatur salus.

(1) Act. XX.

Haec quidem, Venerabiles Fratres, habuimus, quae universus catholici orbis gentibus traderemus de civitatum constitutione christiana, officiisque civium singulorum.

Ceterum implorare summis precibus oportet caeleste praesidium, orandusque Deus, ut haec, quae ad ipsius gloriam communemque humani generis salutem cupimus et conamur, optatos ad exitus idem Ipse perducatur, cuius est illustrare hominum mentes, permovere voluntates. — Divinorum autem beneficiorum auspiciem, et paternae benevolentiae Nostrae testem vobis, Venerabiles Fratres, et Clero populoque universo vestrae fidei vigilantiaeque commisso Apostolicam Benedictionem peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 1 Novembris anno MDCCCLXXXV, Pontificatus Nostri anno octavo.

LEO PP. XIII.

